YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (viides jaosto)

2 päivänä lokakuuta 2003 *

Asiassa C-176/99 P,

ARBED SA, kotipaikka Luxemburg (Luxemburg), edustajanaan avocat A. Vandencasteele,

valittajana,

jossa valittaja vaatii muutoksenhaussaan Euroopan yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen (laajennettu toinen jaosto) asiassa T-137/94 ARBED vastaan komissio, 11.3.1999 antaman tuomion (Kok. 1999, s. II-303) kumoamista,

ja jossa vastapuolena on

Euroopan yhteisöjen komissio, asiamiehinään J. Currall ja W. Wils, avustajanaan avocat J.-Y. Art, prosessiosoite Luxemburgissa,

vastaajana ensimmäisessä oikeusasteessa,

* Oikeudenkäyntikieli: ranska.

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN (viides jaosto),

toimien kokoonpanossa: jaoston puheenjohtaja M. Wathelet sekä tuomarit D. A. O. Edward, A. La Pergola, P. Jann (esittelevä tuomari) ja S. von Bahr,

julkisasiamies: C. Stix-Hackl,
kirjaaja: johtava hallintovirkamies M.-F. Contet,

ottaen huomioon suullista käsittelyä varten laaditun kertomuksen,

kuultuaan asianosaisten 31.1.2002 pidetyssä istunnossa esittämät suulliset huomautukset,

kuultuaan julkisasiamiehen 26.9.2002 pidetyssä istunnossa esittämän ratkaisuehdotuksen,

on antanut seuraavan

tuomion

1 ARBED SA on yhteisöjen tuomioistuimeen 11.5.1999 toimittamallaan valituksella hakenut muutosta EHTY:n tuomioistuimen perussäännön 49 artiklan nojalla ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen asiassa T-137/94, ARBED vastaan komissio, 11.3.1999 antamaan tuomioon (Kok. 1999, s. II-303; jäljempänä valituksenalainen tuomio), jolla on hylätty osittain valittajan kanne, jossa se

vaati EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan soveltamisesta Euroopan teräspalkkituottajien sopimuksiin ja yhdenmukaistettuihin menettelytapoihin 16 päivänä helmikuuta 1994 tehdyn komission päätöksen 94/215/EHTY (EYVL L 116, s. 1; jäljempänä riidanalainen päätös) kumoamista. Tällä päätöksellä komissio määräsi valittajalle sakon EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan mukaisesti.

Tosiseikat ja riidanalainen päätös

2 Valituksenalaisesta tuomiosta ilmenee, että vuodesta 1974 lähtien Euroopan terästeollisuutta koetteli kriisi, johon liittyi ylitarjonta- ja ylikapasiteettiongelmiin johtanut kysynnän romahtaminen ja alhainen hintataso.

3 Komissio yritti hallita kriisiä yritysten vapaaehtoisin yksipuolisin sitoumuksin, jotka koskivat markkinoille saatetun teräksen määrää ja vähimmäishintoja (Simonet-ohjelma), tai ohje- ja vähimmäishinnoin (Davignon-ohjelma, Eurofer I -sopimus), minkä jälkeen vuonna 1980 se totesi EHTY:n perustamissopimuksen 58 artiklassa tarkoitetun ilmeisen kriisin olevan olemassa ja määräsi muun muassa teräspalkkien pakolliset tuotantokiintiöt. Tämä yhteisön järjestelmä päättyi 30.6.1988.

4 Jo ennen tätä päivämäärää komissio ilmoitti kiintiöjärjestelmän lopettamisesta useissa tiedonannoissa ja päätöksissä ja mainitsi, että tämän järjestelmän lopettaminen merkitsisi palaamista markkinoille, joilla yritykset kilpailevat keskenään vapaasti. Alalle oli kuitenkin edelleen tyypillistä tuotannon ylikapasiteetti, jota asiantuntijoiden mukaan oli vähennettävä riittävästi ja nopeasti, jotta yritykset voivat selviytyä maailmanlaajuisessa kilpailussa.

5 Heti kiintiöjärjestelmän lopettamisen jälkeen komissio perusti valvontajärjestelmän, johon sisältyi tilastojen kerääminen tuotannosta ja toimituksista, markkinoiden kehityksen seuranta sekä markkinatilannetta ja sen kehittymistä koskeva säännöllinen yhteydenpito yritysten kanssa. Alan yritykset, joista osa oli toimialajärjestö Euroferin jäseniä, olivat siten säännöllisesti yhteydessä pääosasto III:een (komission sisämarkkinoista ja teollisuusasioista vastaava pääosasto; jäljempänä PO III) yhteydenpitokokousten yhteydessä. Valvontajärjestelmä päättyi 30.6.1990, jolloin se korvattiin yksilöllisellä ja vapaaehtoisella ilmoitusjärjestelmällä.

6 Vuoden 1991 alussa komissio toimitti tarkastuksia muutaman terästeollisuusyrityksen ja tämän alan yritysten yhteenliittymän tiloissa. Komissio antoi 6.5.1992 näille yrityksille ja yhteenliittymille tiedoksi niitä vastaan esitetyt väitteet. Näitä yrityksiä kuultiin vuoden 1993 alussa.

7 Komissio teki 16.2.1994 riidanalaisen päätöksen, jossa se totesi 17 eurooppalaisen terästeollisuusyrityksen ja niiden yhden toimialajärjestön osallistuneen EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan 1 kohdan vastaisesti eräisiin sopimuksiin, päätöksiin ja yhdenmukaistettuihin menettelytapoihin hintojen vahvistamiseksi, markkinoiden jakamiseksi ja teräspalkkien markkinoita yhteisön alueella koskevien luottamuksellisten tietojen vaihtamiseksi. Tällä päätöksellä komissio määräsi 14:lle tämän alan yritykselle sakkoja 1.7.1988—31.12.1990 tehdyistä kilpailusääntöjen rikkomisista.

Oikeudenkäyntimenettely ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa ja valituksenalainen tuomio

8 Kantaja nosti 8.4.1994 ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa kanteen, jossa se vaati riidanalaisen päätöksen kumoamista.

9 Valituksenalaisessa tuomiossa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin hyväksyi kantajan kanteen osittain ja alensi sille määrättyä sakkoa.

Asianosaisten vaatimukset

10 Valittaja vaatii, että yhteisöjen tuomioistuin

— kumoaa valituksenalaisen tuomion

— joko kumoaa riidanalaisen päätöksen ja velvoittaa komission korvaamaan oikeudenkäyntikulut ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa sekä yhteisöjen tuomioistuimessa tai vaihtoehtoisesti palauttaa asian ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimeen ja määrää, että oikeudenkäyntikuluista päätetään myöhemmin.

11 Komissio vaatii, että yhteisöjen tuomioistuin

— hylkää kaikki valittajan esittämät valitusperusteet

— vahvistaa valituksenalaisen tuomion kokonaisuudessaan

— velvoittaa valittajan korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

Valitusperusteet

12 Valittaja esittää valituksensa tueksi viisi valitusperustetta:

1) puolustautumisoikeuksien loukkaaminen hallinnollisessa menettelyssä, kun ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei määrännyt seuraamusta siitä, ettei valittaja saanut väitetiedoksiantoa;

2) siitä komission istunnosta, jonka kuluessa riidanalainen päätös tehtiin, tehdyn pöytäkirjan virheellinen arviointi sen osalta, oliko komissio päätösvaltainen;

3) oleellisten menettelymääräysten rikkominen, kun ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi virheellisesti, että riidanalainen päätös oli tehty asianmukaisesti todistusvoimaiseksi;

4) puolustautumisoikeuksien loukkaaminen oikeudenkäyntimenettelyssä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa;

5) EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan virheellinen soveltaminen.

Valitus

Ensimmäinen valitusperuste

13 Ensimmäinen valitusperuste koskee puolustautumisoikeuksien loukkaamista hallinnollisessa menettelyssä. Se liittyy valituksenalaisen tuomion 94—102 kohtaan, joissa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin lausui riidanalaisen päätöksen 322 perustelukappaleesta.

14 Riidanalaisen päätöksen 322 perustelukappaleessa todetaan seuraavaa:

"Ainoastaan TradeARBED [SA; jäljempänä TradeARBED] on osallistunut eri sopimuksiin ja menettelytapoihin, mutta se on myyntiyhtiö, joka myy emoyhtiönsä ARBED SA:n teräspalkkeja korvausta vastaan. TradeARBED saa vastikkeena palveluistaan pienen prosenttiosuuden myyntihinnasta. Yhdenvertaisen kohtelun takaamiseksi tämä päätös osoitetaan ARBED SA:lle, joka on ARBED-ryhmän teräspalkkien valmistaja, ja kyseessä olevien tuotteiden liikevaihtona käytetään ARBEDin eikä TradeARBEDin liikevaihtoa."

15 Valituksenalaisen tuomion 94 ja 95 kohdassa todetaan seuraavaa:

"94 Kysymyksestä, onko komissio loukannut kantajan puolustautumisoikeuksia osoittamalla sille riidanalaisen päätöksen, jossa sille määrätään sen liikevaihdon perusteella laskettu sakko, vaikkei se ole aikaisemmin nimenomaisesti osoittanut sille väitetiedoksiantoa eikä edes ilmoittanut sille aikovansa kohdentaa siihen vastuun sen tytäryhtiön tekemistä kilpailu-

sääntöjen rikkomisista, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin huomauttaa toiseksi, että menettelyllisistä oikeuksista, joihin kantaja vetoaa, säädetään tässä tapauksessa EHTY:n perustamissopimuksen 36 artiklan ensimmäisessä kohdassa, jonka mukaan komission on ennen tässä sopimuksessa määrätyn taloudellisen seuraamuksen vahvistamista varattava sille, jota asia koskee, tilaisuus esittää huomautuksensa.

95 Kysymyksestä, onko ARBEDille tässä tapauksessa varattu tilaisuus esittää huomautuksensa ennen riidanalaisen päätöksen tekemistä, on todettava, ettei komissio ole hallinnollisen menettelyn aikana missään vaiheessa nimenomaisesti ilmoittanut kantajalle aikovansa katsoa sen olevan vastuussa väitetiedoksiannon kohteena olevan TradeARBEDin käyttäytymisestä ja aikovansa siksi määrätä sille sen oman liikevaihdon perusteella lasketun sakon. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että tällainen laiminlyönti voi periaatteessa olla menettelyvirhe, jolla saatetaan loukata asianomaisen puolustautumisoikeuksia."

16 Valituksenalaisen tuomion 96 kohdassa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin mainitsee useita hallinnollisen menettelyn aikana tapahtuneita seikkoja ja tämän jälkeen toteaa seuraavaa:

"97 Kaikesta edellä todetusta ilmenee muun muassa, että: a) komission TradeARBEDille osoittamiin tietopyyntöihin on vastannut milloin ARBED, milloin TradeARBED; b) ARBED on pitänyt TradeARBEDia pelkästään 'myyntiorganisaationaan'; c) ARBED on omasta aloitteestaan katsonut olevansa väitetiedoksiannon vastaanottaja, vaikka väitteet on nimenomaan annettu tiedoksi TradeARBEDille, se on tullut täysin tietoiseksi väitetiedoksiannosta ja valtuuttanut asianajajan valvomaan etujaan; d) kantajan asianajaja on esiintynyt milloin ARBEDin, milloin TradeARBEDin avustajana ja e) ARBEDia on kehotettu ilmoittamaan komissiolle eräitä tietoja väitetiedoksiannossa tarkoitetuista tuotteista ja siinä tarkoitetulta rikkomisajalta kertyneestä liikevaihdostaan.

98 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo sen vuoksi, että koko hallinnollisen menettelyn ajan on ollut olemassa epäselvyyttä ARBED- ja TradeARBED-yhtiöiden roolista ja vastuusta sekä asian aineellisoikeudellisten kysymysten (ks. myös komission asiakirja-aineiston useat asiakirjat, joissa viitataan toisinaan ARBEDiin, toisinaan TradeARBEDiin, toisinaan molempiin yhtiöihin) että menettelyseikkojen osalta. On syytä korostaa, että tämä epäselvyys on jatkunut ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjalliseen käsittelyyn asti, koska kantaja on kannekirjelmän 1 kohdassa (sivu 3) selittänyt, että se itse (eikä TradeARBED) oli vastannut 3.8.1992 väitetiedoksiantoon (tämä kirjoitusvirheeksi luokiteltu väite on korjattu kantajan asianajajan 8.4.1994 päivätyllä oikaisukirjelmällä).

99 Tämän sekaannuksen vuoksi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo myös, että väitetiedoksianto on ilman muuta saapunut ARBEDin sisäpiiriin, että ARBED on alusta lähtien pitänyt selvänä, että komissio katsoo sen olevan vastuussa tytäryhtiönsä TradeARBEDin menettelystä ja että se ei siten ole voinut tosissaan olettaa, että sakon, jonka se voisi lopulta joutua maksamaan perustamissopimuksen 65 artiklan määräyksen alaisena yrityksenä, määrä vahvistettaisiin pelkästään TradeARBEDin liikevaihdon perusteella (ks. myös väitetiedoksiannon 12 perustelukappale, jossa viitataan ARBED-konsernin liikevaihtoon). Se on lisäksi saanut vahvistuksen siitä sen omaa liikevaihtoa koskevassa tietopyynnössä.

100 Sitä paitsi ARBEDille on varattu tilaisuus esittää huomautuksensa niiden väitteiden johdosta, jotka komissio aikoi hyväksyä TradeARBEDia vastaan, sekä tytäryhtiönsä välityksellä että sen lakiasiainosaston kahden toimihenkilön osallistumisella hallinnolliseen kuulemistilaisuuteen; heitä on tällöin avustanut asianajaja, joka on edellä mainittujen asiakirjojen mukaan edustanut molempia yhtiöitä. Sillä on myös ollut tilaisuus esittää huomautuksensa komission aikomasta vastuun kohdentamisesta sen liikevaihtoa koskevan tietopyynnön yhteydessä. Tältä osin ensimmäisen oikeusasteen

tuomioistuin on jo katsonut, ettei kantaja ole voinut tulkita tätä pyyntöä muutoin kuin siten, että se osoittaa komission aikovan katsoa sen olevan vastuussa TradeARBEDin menettelystä.

101 Ottaen lisäksi huomioon kaikki asiassa ilmenneet seikat ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että Temple Langin 30.6.1992 päivätty kirje, jossa korostetaan, ettei ARBED ollut väitetiedoksiannon adressaatti, ja jossa tällä perusteella nähtävästi evätään ARBEDilta oikeus tutustua asiakirja-aineistoon, niin valitettavaa kuin se onkin, ei kuitenkaan ole tosiasiallisesti loukannut kantajan puolustautumisoikeuksia, eikä kantaja sitä paitsi ole vedonnut mihinkään kanneperusteeseen, joka koskisi nimenomaan tätä epäämistä.

102 Kaikki käsiteltävässä asiassa ilmenneet erityisolosuhteet huomioon ottaen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo sen vuoksi, ettei tällainen menettelyvirhe anna aihetta riidanalaisen päätöksen kumoamiseen kantajaa koskevalta osalta."

17 Ensimmäisessä valitusperusteessaan valittaja katsoo, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on toiminut virheellisesti, kun tämä on hylännyt sen esittämän riidanalaisen päätöksen kumoamisperusteen, joka koskee sitä, että osoitettuaan TradeARBEDille väitetiedoksiannon, jossa kaikki väitteet kohdistettiin tähän, komissio teki päätöksen valittajaa vastaan ilmoittamatta sille etukäteen aikomuksestaan tai sen perusteista ja antamatta sille tilaisuutta ilmaista kantaansa tästä aikomuksesta ja sen muodollisista perusteista.

18 Komissio vaatii riidanalaisen päätöksen vahvistamista. Se katsoo, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin tutki, merkitsikö se, ettei valittajalle annettu

muodollisesti ja nimenomaisesti tiedoksi komission aikomusta katsoa sen olevan vastuussa TradeARBEDin toiminnasta, puolustautumisoikeuksien loukkaamista. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi yksityiskohtaisten perustelujen jälkeen, että valittajalla oli ollut mahdollisuus esittää kantansa tästä komissiossa käydyssä menettelyssä.

Yhteisöjen tuomioistuimen arviointi asiasta

19 On todettava, että puolustautumisoikeuksien kunnioittaminen kaikissa sellaisissa menettelyissä, joissa voidaan määrätä seuraamuksia — erityisesti sakkoja tai uhkasakkoja — on yhteisön oikeuden perusperiaate, jota on noudatettava myös luonteeltaan hallinnollisessa menettelyssä (asia 85/76, Hoffmann-La Roche v. komissio, tuomio 13.2.1979, Kok. 1979, s. 461, Kok. Ep. IV, s. 341, 9 kohta).

20 Tämän periaatteen mukaan komission yritykselle, jolle se aikoo määrätä seuraamuksen kilpailusääntöjen rikkomisesta, osoittamaan väitetiedoksiantoon on sisällytettävä tätä yritystä vastaan esitetyt olennaiset seikat, kuten tosiseikat, joista yritystä moititaan, niiden oikeudellinen luonnehdinta ja todistusaineisto, johon komissio tukeutuu, jotta tämä yritys voisi esittää hyödyllisesti väitteensä ja perustelunsa sitä vastaan käydyssä hallinnollisessa menettelyssä (ks. vastaavasti asia 41/69, ACF Chemiefarma v. komissio, tuomio 15.7.1970, Kok. 1970, s. 661, Kok. Ep. I, s. 455, 26 kohta; asia C-62/86, AKZO v. komissio, tuomio 3.7.1991, Kok. 1991, s. I-3359, Kok. Ep. XI, s. I-261, 29 kohta ja yhdistetyt asiat C-89/85, C-104/85, C-114/85, C-116/85, C-117/85 ja C-125/85—C-129/85, Ahlström Osakeyhtiö ym. v. komissio, tuomio 31.3.1993, Kok. 1993, s. I-1307, Kok. Ep. IX, s. 671, 135 kohta).

21 Kun otetaan huomioon väitetiedoksiannon merkitys, siinä on yksiselitteisesti täsmennettävä se oikeushenkilö, jolle sakot mahdollisesti määrätään, ja se on

osoitettava tälle oikeushenkilölle (ks. yhdistetyt asiat C-395/96 P ja C-396/96 P, Compagnie maritime belge transports ym. v. komissio, tuomio 16.3.2000, Kok. 2000, s. I-1365, 143 ja 146 kohta).

22 On kiistatonta, että käsiteltävänä olevassa asiassa väitetiedoksiannossa ei todettu, että sakot voitaisiin määrätä valittajalle. Kuten ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa valituksenalaisen tuomion 101 kohdassa, valittaja ei myöskään ollut väitetiedoksiannon adressaatti eikä sille tämän vuoksi myönnetty oikeutta tutustua asiakirja-aineistoon.

23 Vaikka sitä, että valittaja on saanut tiedon tytäryhtiölleen TradeARBEDille osoitetusta väitetiedoksiannosta ja menettelyn jatkamisesta tätä vastaan, ei ole kiistetty, tästä ei voida päätellä, ettei valittajan puolustautumisoikeuksia olisi loukattu. Epäselvyys, jonka ainoastaan uusi, valittajalle sääntöjenmukaisesti osoitettu väitetiedoksianto olisi voinut poistaa ja joka koski oikeudellista henkilöä, jolle sakot määrättäisiin, jatkui hallinnollisen menettelyn päättymiseen asti.

24 Näiden arvioiden perusteella ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on valituksenalaisen tuomion 102 kohdassa todennut käsiteltävänä olevan asian olosuhteista virheellisesti, ettei se, ettei valittajalle ollut osoitettu väitetiedoksiantoa, antanut aihetta riidanalaisen päätöksen kumoamiseen valittajan osalta puolustautumisoikeuksien loukkaamisen vuoksi.

25 Koska ensimmäinen valitusperuste on perusteltu, valituksenalainen tuomio on kumottava ilman, että on tarpeen tutkia muita valitusperusteita.

Pääasia

26 Yhteisöjen tuomioistuimen perussäännön 61 artiklassa määrätään, että jos muutoksenhaku todetaan aiheelliseksi ja yhteisöjen tuomioistuin kumoaa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen päätöksen, se voi ratkaista asian lopullisesti itse, jos asia on ratkaisukelpoinen. Käsiteltävänä olevassa asiassa tilanne on tällainen.

27 Tämän tuomion 19—23 kohdasta seuraa, että kanne on perusteltu ja riidanalainen päätös on kumottava siltä osin kuin se koskee valittajaa.

Oikeudenkäyntikulut

28 Yhteisöjen tuomioistuimen työjärjestyksen 122 artiklan ensimmäisessä kohdassa määrätään, että jos valitus on perusteltu ja yhteisöjen tuomioistuin ratkaisee itse riidan lopullisesti, se päättää oikeudenkäyntikuluista. Työjärjestyksen 69 artiklan 2 kohdassa, jota sovelletaan valituksen käsittelyyn työjärjestyksen 118 artiklan nojalla, määrätään, että asianosainen, joka häviää asian, velvoitetaan korvaamaan oikeudenkäyntikulut, jos vastapuoli on sitä vaatinut.

29 Komissio on hävinnyt asian ja valittaja on vaatinut, että se velvoitetaan korvaamaan oikeudenkäyntikulut. Näin ollen komissio on velvoitettava korvaamaan sekä menettelystä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa että menettelystä yhteisöjen tuomioistuimessa aiheutuneet oikeudenkäyntikulut.

Näillä perusteilla

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN (viides jaosto)

on antanut seuraavan tuomiolauselman:

1) **Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen asiassa T-137/94, ARBED vastaan komissio, 11.3.1999 antama tuomio kumotaan.**

2) **EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan soveltamisesta Euroopan teräspalkkituottajien sopimuksiin ja yhdenmukaistettuihin menettelytapoihin 16 päivänä helmikuuta 1994 tehty komission päätös 94/215/EHTY kumotaan siltä osin kuin se koskee ARBED SA:ta.**

3) **Euroopan yhteisöjen komissio velvoitetaan korvaamaan sekä menettelystä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa että menettelystä yhteisöjen tuomioistuimessa aiheutuneet oikeudenkäyntikulut.**

Wathelet Edward La Pergola

Jann von Bahr

Julistettiin Luxemburgissa 2 päivänä lokakuuta 2003.

R. Grass M. Wathelet

kirjaaja viidennen jaoston puheenjohtaja